

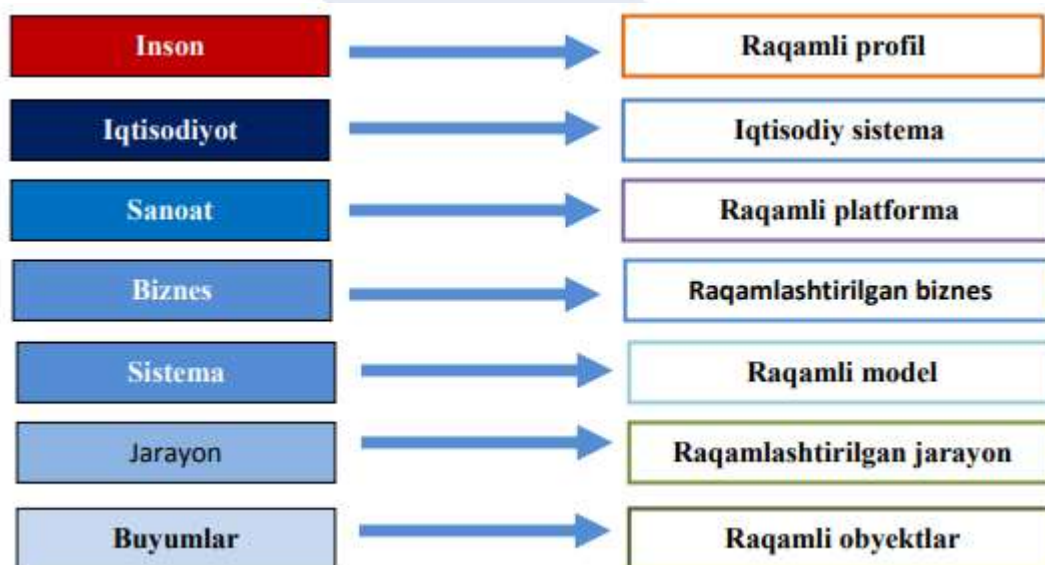

STATISTIKA TIZIMIDA RAQAMLI PLATFORMALARNI AMALIY TADBIQ ETISH

Mustafakulov O'ktam Ungboyevich

Toshkent amaliy fanlar universiteti katta o'qituvchisi va doktorant(PhD)

Kirish: Raqamli iqtisodiyotning eng muhim va hal qiluvchi texnologiyasi raqamli platformadir. Raqamli iqtisodiyot platformasi – iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilarning ehtiyojlarini ta'minlaydigan funktsiyalar va xizmatlar to'plami bilan raqamli muhit (dasturiy va apparat kompleksi), shuningdek, ular o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilish imkoniyatlarini amalga oshiradi[15] (1-rasm).

1-rasm. Sanoatning raqamli shakli [15]

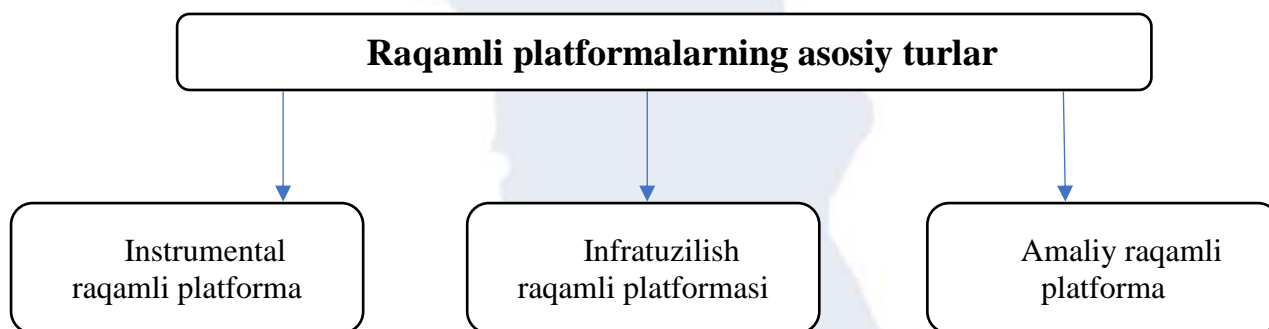
Dasturiy ta'minot mahsuloti sifatida platforma barcha zarur texnologiyalarni to'playdi, bu ko'p sonli foydalanuvchilarga ma'lumot olish, yuqori sifatli rejalashtirish, tahlil xizmatlari va eng muhimi, bozorga (mijozlar, ishlab chiqaruvchilar, xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar va boshqalar) kirish huquqini beradi. Platformaning qiymati to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilish imkoniyatini taqdim etish va ishtirokchilar o'rtasidagi o'zaro ta'sir o'tkazish tartibini osonlashtirishdir.

Hozirgi kunda statistika tizimida raqamli platformalarni amaliy tadbiq etilmoqda. Milliy statistika xizmatining tuman darajasida shakllanadigan statistik axborotlari tuman iqtisodiyotining holati va rivojlanishining umumiy holatini kompleks ravishda ifodalab, uning hududida joylashgan korxonalarining iqtisodiy jihatlarini ham o'zida aks etadi. Respublikamizda olib borilayotgan iqtisodiy islohot va o'zgarishlar tuman darajasidagi statistik axborotlarni tubdan o'zgartirib yubordi. Oxirgi vaqtlarda tuman darajasidagi korxonalar va tashkilotlar birlamchi statistik hisobotlarni tuman statistika bo'limlariga elektron ko'rinishda topshirishni yo'lga qo'yishib, oldingi vaqtlardagi viloyat boshqarmasiga topshirishdan voz kechishdi[6].

Statistika jarayoni tahlil qiladigan bo'lsak, tahlillarimiz shuni ko'rsatadagi, statistika tizimining hududlar bo'g'idagi muammolarni muvoffaqiyatli yechishlarida ma'lum bir qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu muammolarni hal qilishda, bizning fikrimizcha zamonaviy AKT, planshetlar, sun'iy sputnik rasmlari va boshqalar funksional imkoniyatlaridan keng foydalanish kerak bo'ladi (Бегалов, Жуковская, 2016; Божко, Гаспариан и др., 1999; Божко, Хорошилова 2002)[7].

Statistika tizimida raqamli platformalarni amaliy tadbiq etishda bajaradigan vazifalariga qarab raqamli platformalarning turlaridan birini tanlash ham muhim hisoblanadi. Raqamli platformalarning quyidagi asosiy turlarini keltirib o'tish mumkin:

1-rasm. Raqamli platformalarning asosiy turlar[15]

Instrumental raqamli platforma. Raqamli platforma, dasturiy ta'minot yoki dasturiy ta'minotga asoslangandasturiy ta'minot yoki ishlab chiqarish uchun mo'ljallangan kompleks(mahsulot)dastur uchun dasturiy va apparat yechimlari beradi. Dasturiy ta'minot yoki dasturiy-apparat yechimlarini ishlab chiqishni tezlashtirish oldindan belgilangan namunaviy ma'lumotlarni taqdim etish orqali axborotni qayta ishlashuchidan uchigacha asoslangan axborotni qayta ishlash uchun funksiyalar va interfeyslar ma'lumotlar bilan ishlash texnologiyalari, shuningdek, dasturiy ta'minot yoki dasturiy-apparat vositalarini ishlab chiqish va disk raskadrovka qilish vositalari.

Infratuzilish raqamli platformasi. Axborotlashtirish bozori ishtirokchilarining ekotizimiga asoslangan raqamli platforma, uning maqsadi bozorni tezlashtirish va iqtisodiy sohadagi iste'- molchilarga o'zlarining faoliyatini avtomatlashtirish uchun yechimlarni (IT - xizmatlar) raqamli ma'lumotlarning so'nggi texnologiyalaridan foydalangan holda va ma'lumot manbalariga kirishni ta'minlash; ushbu ekotizim infratuzilmasida amalga oshiriladi.

Amaliy raqamli platforma. Raqamli texnologiyalardan foydalanish va mehnat taqsimotidagi o'zgarishlar tufayli tranzaksion xarajatlarni kamaytiradigan yagona axborot muhitida bitimlarni amalga oshirish orqali bozorning katta miqdordagi mustaqil ishtirokchilari o'rtasida ma'lum qiymatlarni algoritmlashtirilgan almashinuvini ta'minlaydigan biznes-model[16].

Raqamli platformalarning mustahkam va samarali strukturasi loyihalash statistik tizimda raqamli platformalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun juda muhimdir. Arxitektura uzluksiz ma'lumotlar oqimini, kengaytirilishini, xavfsizligini va

mavjud tizimlar bilan integratsiyani ta'minlashi kerak. Quyidagi bosqichlar raqamli platforma strukturasi loyihalash metodologiyasini belgilaydi:

Ma'lumotlar manbalari va oqimlarini aniqlash: Statistik tizimdagi turli ma'lumotlar manbalarini aniqlash va ular orasidagi ma'lumotlar oqimlarini tushunish. Bunga ma'lumotlarni yig'ish punktlari, ma'lumotlarni saqlash tizimlari va ma'lumotlarni tahlil qilish jarayonlari kiradi. Ma'lumotlar manbalari va ularning aloqalarini hujjatlashtiriladi.

Ma'lumotlar integratsiyasi va saqlashni aniqlash: turli xil ma'lumotlar manbalari raqamli platformaga qanday integratsiya qilinishini aniqlaydi. Mavjud ma'lumotlar formatlari va ma'lumotlar bazalarining mosligini baholash. Markazlashtirilgan yoki taqsimlangan ma'lumotlarni saqlash mos keladimi yoki yo'qligini ko'rib chiqiladi. Ma'lumotlar xavfsizligi, foydalanish imkoniyati va ma'lumotlarning ortiqchaligi kabi omillarni hisobga olgan holda ma'lumotlarni saqlash strukturasi loyihalaydi.

Xavfsizlik va maxfiylikni ta'minlash: raqamli platforma strukturasi xavfsizlik va maxfiylik masalalarini ko'rib chiqadi. Nozik ma'lumotlarni himoya qilish uchun kirishni boshqarish mexanizmlarini, shifrlash protokollarini va ma'lumotlarni anonimlashtirish usullarini aniqlaydi. Ma'lumotlarni himoya qilish qoidalari va maxfiylik siyosatlariga rioya qilish choralarini ko'rib chiqadi[17].

Raqamli platformalarning tez rivojlanib borishi va ularning funksional imkoniyatlarining yanada kengayishi davlat statistika hisobotlarini topshirish jarayonlarini to'liq qog'ozsiz texnologiyalar asosida yo'lga qo'yish imkonini berdi.

Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, ushbu texnologiyaning keng joriy qilinishi natijasida hisobot topshiruvchilarga juda katta imkoniyatlar yaratib berildi. Bundan tashqari, endi respublika bo'yicha yagona ma'lumotlar bazasi shakllanib, undan nafaqat viloyat statistika boshqarmasi, balki tuman statistika bo'limlari ham keng foydalana boshlashdi. Birlamchi statistik ma'lumotlarni subyektlarga o'zlari shaxsiy kompyuterlar orqali markaziy ma'lumotlar bazasiga kiritish imkoni yaratib berilib, ular unda elektron raqamli imzolardan foydalanishlari shartdir[6].

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'ldak, raqamli iqtisodiyot va statistik tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi shuni ko'rsatadiki, bir vaqtning o'zida keng sohalarda rivojlanmoqda va cheklangan miqdordagi kompaniyalar tomonidan, ularga maxsus vakolatlar va resurslar berilgan bo'lsa ham, odatda qurilmaydi. Shuning uchun raqamli iqtisodiyotda va statistik tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanishning asosiy rolni kuchli mahoratga va innovatsion yondashuvga ega bo'lgan tajribani egallashi, davlat esa xususiy tashabbus uchun infratuzilma va sharoit yaratishi bilan shug'ullanish kerak.

Shunday qilib, davlat statistikasi respublika darajasida statistika axborot tizimini tashkil qilishning asosi bo'lib xizmat qilib, mamlakat milliy iqtisodiyotini boshqarish va boshqa axborotlardan foydalanuvchilarga kerak bo'lgan hisob-statistik axborotlarni yig'ish, qayta ishlash va taqdim qilish uchun xizmat qiluvchi

ko'p darajali tizimni o'zida namoyish qiladi. Statistik axborot tizimlarini ishlab chiqish va amaliyotga keng joriy qilishdan asosiy maqsad ham turli foydalanuvchilarni tuman, viloyat va respublika darajasida statistik axborotlarga bo'lgan talabini minimal mehnattalablik va xarajatlar sarf qilib sifatli va to'liq ta'minlash hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining 2018-yil 3-iyuldagi "O'zbekiston respublikasida raqamli iqtisodiyotni va kripto-aktivlar aylanmasi sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3832-sonli Qarori
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora tadbirlari to'g'risida"gi Qarori
4. Jo'rayev T., Iqtisodiyot nazariyasi. . Darslik.-T.: «Fan va texnologiya» nashr, 2018. – 512 bet.
5. Ismoilova G., Parpieva M., O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot rivojlanishida raqamli texnologiyalarning ahamiyati // "O'zbekiston statistika axborotnomasi" ilmiy elektron jurnali. 2022 yil, 2- son
6. Yo'ldoshmaxmudov Sh., Raqamli iqtisodiyot: yangi biznes imkoniyatlari // "O'zbekistonda ilm-fanning rivojlanish istiqbollari" xalqaro ilmiy-amaliy anjumani 2022 yil 30 noyabr
7. Бойко, И.П. Экономика предприятия в цифровую эпоху / И.П. Бойко, М.А. Евневич, А.В. Колышкин // Российское предпринимательство. Том 18, – 2017. – №7. – С. 1127-1130
8. Агеев А.И. Управление цифровым будущим // Мир новой экономики. 2018. № 3. С. 6 –23.
9. Елисеевой И.И. (2014) Статистика: учебник для бакалавров / под ред. И. И. Елисеевой. — 3-е изд., перераб. и доп. –М.: Издательство Юрайт, -558 с. –Серия : Бакалавр. Углубленный курс.
10. Abdullayev Yo. (2002) Statistka nazariyasi. – T.: "O'qituvchi", – 592 b.
11. Афинская З. Н., Алтухов А. В. Эвристический потенциал «кочевых» понятий: платформа // Коммуникативные исследования. 2020. Т. 7, № 1. С. 31-44.
12. Гелисханов И.З., Юдина Т.Н., Бабкин А.В. Цифровые платформы в экономике: сущность, модели, тенденции развития // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. Том 11. № 6. 2018. С. 22–36.

13. Евтушенко С.Н., Аверьянов М.А., Кочетова Е.Ю. Цифровая экономика. Трансформация промышленности // Экономическая стратегия. 2016. № 8. С. 52–54

14. Porsaev G'.M., Safarov B.Sh., Usmanova D.Q., Raqamli iqtisodiyot asoslari. (Darslik) –T.: “Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi”, 2020. 372 b.

15. Ефферин Я.Ю., Россотто К.М., Хохлов Ю.Е. Цифровые платформы в России: конкуренция между национальными и зарубежными многосторонними платформами стимулирует экономический рост и инновации // Информационное общество. 2019. №1-2. С. 16–34.

16. Рязанова А. А. Цифровые платформы: интегративный потенциал, основные понятия и свойства // Вестник современных цифровых технологий. 2020. № 4. С. 26-36.

17. Qodirov S., Sanoat korxonalarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning xususiyatlari, “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali, 2/2022, mart-aprel

18. Ayupov R.H., Raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratda yangi texnologiyalar. O'quv qo'llanma. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2020, 554 bet.

19. Ayupov R.H., Boltaboeva G.R.. Raqamli iqtisodiyot asoslari. Darslik. T.: TMI, 2020, 575 bet.

20. Brynjolfsson E and Kahin, B, eds. (2002). Understanding the Digital Economy. Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, MA

21. Бойко, И.П. Экономика предприятия в цифровую эпоху / И.П. Бойко, М.А. Евневич, А.В. Колышкин // Российское предпринимательство. Том 18, – 2017. – №7. – С. 1127-1130

22. Raqamli iqtisodiyotni shakllantirishdagi zamonaviy trendlar: tajriba, muammo va istiqbollar. // Ilmiyamaliy anjuman ma'ruza tezislari to'plami. 2020 yil 14 oktyabr. – Toshkent. 2020.

23. Ayupov, R.X., Baltabaeva, G.R., Raqamli valyutalar bozori: innovatsiyalar va rivojlanish istiqbollari. –T: Fan va texnologiya, 2018, 172 b.

24. <http://www.lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi qonunlari bazasi sayti

25. <https://www.imv.uz> – Iqtisodiyot va moliya vazirligi sayti

26. <http://www.solliq.uz> – O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi sayti

27. <http://www.stat.uz> – O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi sayti